

místodržitelství a zemský archiv, jakož i desky zemské a dvorské, ve Vídni archiv dvorní komory, domácí, dvorský a státní archiv a archiv ministerstva vnitra, což mu bylo umožněno subvencemi Českou Akademií a Svatoborem poskytnutými. Když se s prací jeho porovnají na př. příslušné úvahy Teznerovy o úřadě českého prokurátora v druhém sešitu jeho »Geschichte der landesfürstlichen Verwaltungsrechtspflege in Österreich« (str. 14 násl.) musí se spis Demelův označiti jako značný pokrok v badání v tomto směru a to tím spíše, poněvadž Tezner po příkladu mnohých jiných »moderních« rakouských právních historikův německých k četným a namnoze důkladným historickoprávním studiím a publikacím pramenů v českém jazyku vydaným nepřihlíží. Na rotu tomu nelze potlačiti poznámku, že pojednání dra Demela činí dojem poněkud ukvapené práce, kterýžto dojem se zvyšuje hojnými chybami tisku a také některými stylistickými i věcnými nedostatky. Nápadné je na př., když spisovatel proslavenou právní knihu Všehrdovu cituje (str. 12 a 21) dle neúplného vydání Hankova z r. 1841 a nikoli dle novější pečlivé edice Jirečkovy; když v l. 1538 a 1539 (str. 93 a 94) mluví o císaři Ferdinandu; když lituje, že nezná znění instrukcí udělených král. rychtářům v Praze r. 1547 (str. 98 a 159), ačkoli v Sněmích Českých II, str. 537 a 543 byly uveřejněny atd. Rovněž nelze schvalovati, když autor jedněch a těchže dokladů několikrátě obšírným způsobem užívá, jednou při obecných úvahách a po druhé při vypočítávání při a jednání právních, jež prokurátoři vedli. Nicméně přes takovéto některé nedostatky jest nám pojednání jeho označiti a doporučiti jako pilnou, vážnou práci a jako vítaný příspěvek k českým a rakouským dějinám právním, i jest si toliko přát, aby nadanému spisovateli dostalo se dosti času k brzkému ukončení zajímavé publikace. J. Č.

Phil. et JUDr. *Rob. Maršan*, *Dějiny policejní organizace rakouské*, sešit 1. (Knih. Sborníku věd práv. a stát., řady státověd. čís. VI.)

Hlavní thema pro autora jest: vyložiti, kterak v 18. století povstala speciální organizace policejní, odlišená od všeobecné správy politické. Jde o konečné dílo císaře Josefa II., arci na podkladě organizací, které už Marie Terezie byla zavedla v sídelním městě Vídni, zvláště dle recipovaných vzorů francouzských; předchozí vývoj pak sahá ještě do dob starších. Ve středověku instituce policejní vůbec daleko nedospěly: policie stěžejí odlišovala se kriminální justice; šlo spíše o repressi skutků proti »zemskému míru«, než o vlastní policejní praeveni, o úřední činnost ex offio a bezprostřední, pozitivní pěstování veřejných zájmů. Také sama správní organizace byla nedostatečnou, záležejíc v agglomerátu mocí samosprávných (feudálních i městských), vedle nichž správa zeměpanská, takřka jen subsidiárně zasahující, musila býti zase znova budována. Teprve modernímu, absolutnímu státu podařilo se během doby vytvořiti mocnou soustředěnou organizaci správy zeměpanské; a teprve na vrcholi tohoto vývoje, v době osvícenské, dotvořena před koncem 18. stol. universální soustava speciálních úřadů policejních: ředitelstev a komisařství, s výkonnou policejní stráží, podřízených konečně jedinému chefu, vulgo ministru policejnímu.

Ačkoli dle toho jádro thematu spadá do správních dějin 18. stol.,

autor nechtěl se spokojit touto dobou, nýbrž zdaleka již sleduje vývoj předchozí, přihlížeje při tom vedle orgánů zeměpanských také k samosprávným, a rovněž i materiálně k působnosti policejní správy podle polic. řádů i jiné legiscace. Vychází blíže od počátků moderní správy státní za Maximiliana I. a Ferdinanda I., i líčí, které orgány vůbec byly činny v oboru policie, a to již také na základě vývoje staršího ze středověku. Při tom však obmezuje se toho času na země německorakouské, zvláště na Rakousy p. E. a na Vídeň; připouští sice, že také v českých zemích byl jistý vývo. policejních institucí z kořenů samorostlých, avšak naproti tomu připomíná, že dějištěm pozdějších výtvorů absolutního státu byl především »Stammland«, odkud ony teprve osvědčivše se zaváděny též do zemí ostatních.

Vzhledem k rozsáhlosti celého předmětu autor hodlá v dílu I. pojednat o »vývoji policejní organizace zeměpanské v Rak. až po zavedení jednotné soustavy Josefem II.«; a v části I. slibuje »zeměp. polic. organizaci v době před velikými reformami«, tedy do r. 1749. Z této I. části pak podává v 1. sešitu své publikace teprve jeden oddíl: totiž sleduje jednak vůbec vývoj zeměp. úřednické správy od poč. 16. do pol. 18. stol., jednak zvláště policejní organizaci a správu v Rakousích v období 1500—1620; dále nepřišel. Následovně sešit 1. podává toliko první úvod z doby před vytvořením speciální polic. organizace zeměpanské, a takto v neprospěch autorův praesentuje se jen jako nedostí jednotná, úlomková exposice. Rovněž není tento oddíl ještě založen tak na původních pramenech, jako má býti částka další; opírá se jen z části o Codex austr. a většinou o literaturu. Protož litovati jest, že autor nepodal nám částky větší, která by mu asi zabezpečila posudek příznivější. Nicméně lze mu aspoň k dobru připočítati snahu po předběžném uzákladnění; z druhé strany zase ve příčině doby pozdější je nám jako náhrada po ruce souborný přehled celého vývoje dalšího až do stabilisace policejního dvor. místa na zač. 19. stol., jak jej autor na základě svého původního studia podal v V. ročníku »Sborníku«.

Autor v 1. sešitu své publikace podává zprvu všeobecný úvod o pojmu a vývoji »policie« v literatuře a praxi (do str. 25), jenž však juristů neuspokojí. Cituje kompilaci, jakou je Slovník Veselého (str. 5, 6), a když dovolává se Ulbricha, nevystihuje dosti smysl, aniž dbá rozdílu mezi Steinem a O. Mayerem. Ačkoli věda zná policii také jako zvláštní funkci pronikající všelikými obory správními (v. ku př. Ulbrich, Lehrb. d. öst. Verwaltungs-R., 330 sl.), autor míní, že pro rozdílné pojímání policie není podkladu zásadního, a rozhoduje se ve smyslu praxe prostě pro »určitě ohraničený obor správy vnitřní«; pro policii v užším smyslu, totiž bezpečnosti. Co do vývoje vytkl správně, že slovo policie mělo své dějiny, že totiž dle polic. řádů z 16. a 17. stol. a dle prvých spisův o »policejní vědě« v 18. stol. označovalo vnitřní správu vůbec a že teprve vlivem polic. organizací francouzských za Ludvíka XIV. pronikl později smysl užší (policie pořádku a bezpečnosti), oproti němuž mluví se pak o t. zv. policii blahobytu. Ze starší literatury ukazuje jen povšechně k Justimu a Sonnenfelsovi (pomíjeje staršího Seckendorfa, aniž charakterisuje směr Bergův a p.); ve příčině organizací francouzských pouze stručně dotýká se Ludvíka XIV. a Colberta

(revoluce a Napoleona sotva v poznámce), odmítaje ovšem, že by rozhodný vliv u nás příslušel vzorům pruským. Při tom všem také dostatečně nevytkl, že vedle dějin »slova« policie jde též o vývoj vědy a praxe státní: ani se nedotýká rozporu mezi státem blahobytným, policejním a státem pouze právním (ve smyslu liberálního individualismu), ani neukazuje ke stanovisku moderního státu právního neboli ústavního.

V části I. pak autor líčí nejprve vyšší správu zeměpanskou, zvláště v Rak., od Maximiliána I. do Marie Terezie. Výklad rozvrhl ve 3 odstavce: o počátcích správy úřednické, o zemské vládě rak., o úředních organizacích centrálních; odstavec o vládě zemské rozdělen dále na: 1. vývoj zevní, 2. vývoj ducha zeměp. správy v době přechodu k osvícenému absolutismu, 3. povšechnou charakteristiku činnosti zemské vlády, 4. rozvoj početní síly úřednictva a platy. Nelze říci, že by tato systematika byla vesměs zdařilá, a výklad přehledný a výstižný. Zejména, když se již autoru zdál potřebným oddíl o úřadech centrálních, měl si jej pečlivěji sestavit a vystříhati se nedostatků nebo nesprávností. Tak ku př. »neurčitý« poměr rady tajné a dvorské (str. 49) mohl být lépe vyložen; z rak. dvorské kanceláře činí se již r. 1620 rozhodující instance, ač tehdy ještě kollegiem nebyla (str. 49), následovně pak není správně vyznačeno postavení tajné rady a pokud se týče i říš. dvorské rady, jejíž činnost v rak. zemích dle autora přestává jednou r. 1620, podruhé r. 1720, což obojí není přesné. Také »nezávislé« prý teritoriální sekce při rak. kanceláři (str. 50) nesluší pokládati za senáty, nýbrž jen za referáty a expedice; to, že jeden ze dvou rak. kancléřů věnuje se pouze záležitostem zahraničným, klade již do r. 1705. Přeceněna je deputace pro některé vnitřní záležitosti (str. 52), a podobně, jak se podobá, přeceňuje se nedokonalé ještě zařízení sekce soudní při zemské vládě rak. od času Ferdinanda I. (str. 36, 40). Povážlivou je také poznámka, že česká a uherská dvor. kancelář vznikly postupně decentralisací z českého a uherského sekretariátu Ferdinanda I. (str. 50).

Naproti autor přistupuje k policejní organizaci a správě v Rakousích v době 1500—1620. Po všeobecném rozhledu věnuje první oddíl úřadu zemského maršálka, jehož policejní úkoly ve středověku vynikaly a stopy jejich ještě v 16. století byly znatelné, až nová zeměpanská vláda postupně je docela absorbovala. Druhý oddíl pak obírá se policejní správou zemské vlády (vládním profousem, policejním kollegiem od r. 1560 a j.), kdežto oddíl třetí je věnován organizacím samosprávným: nižším »soudům zemským« (hrdelním), vrchnostem se soudy vesnickými, i městským soudům a magistrátům, zvláště ve Vídni, kde vedle purkmistra přicházel také zvláštní zeměpanský Anwalt. Také v těchto oddílech výklady autorovy nejsou vždy spořádány, zejména není dosti odlišen výklad o orgánech a jejich hmotné působnosti. Tak v oddílu o policejní správě vlády zemské se podává přehled policejních řádů a jiné legislativy, ačkoli se tu upravovala činnost také jiných orgánů (o polic. řádech jednáno už také v úvodě, str. 16, 21 sl., zde str. 70, 80); mezitím pojednává se zas o orgánech (polic. kollegium str. 76, tajná policie 79, 81), pak následuje další výklad o hmotné legislativě, načež je zase řeč o orgánech (str. 89 sl.: o vládním profousu, o někt. strážích, pomocných

orgánech finančních, o komorním prokurátoru). Zřízení cís. guardie ve Vídni z r. 1580 ponechává se do doby následující, kdežto policejní legislativa uvedena zde namnoze až do r. 1650. Ostatně přehled policejní působnosti je podán toliko zběžně, někdy jen uvedením počtu dotyčných nařízení z Codex austriacus — to však lze patrně tím omluviti, že autor nedokládal zevrubný a soustavný rozbor za svůj úkol, chtěje sledovati hlavně policejní organizaci. Pokud jde o tuto, lze při výkladu o »zemském« maršálku (str. 56 sl.) postrádati udání, od kdy úřad ten vlastně vznikl na rozdíl od maršálka dvorského; o vyšších soudech zemských nestala se ani zmínka. Pro starší vývoj orgánů samosprávných autor dovolává se pozdějšího Tractatu de jur. incorp. r. 1679, ale při tom patrně nepovšiml si, jaký je v Rak. p. E. rozdíl mezi Grundbrigkeit a Dorfbrigkeit (str. 100-1; též 95, 98). Při líčení starší policie Vídeňské bylo by dobře bývalo povšimnouti si také líčení Werunského (Öst. Rechtsgesch. § 11, kdež jsou též lepší zprávy o Spielgrafu a Hansgrafu, než u autora na str. 94, 117 pozn.). Ostatně nelze vůbec potlačiti zmínku, že autor co do dikce i jazyka leckdy vede si nedbale; ano že po příp. volností a nepřesností výrazu bezděky budí někdy až podezření z neznalosti věci.¹⁾

Věcným doplňkem autorovy publikace jest větší článek »Vznik moderní organizace rak.« ve Sborníku věd pr. a st. (V.), jenž podává vítaný přehled další. Tu ukazuje se zejména k Vídeňské městské guardii (1580—1741) a »Rumorwache« (1650—1776), k bezpečnostním komisím u zem. instancí v l. 1720—1783, potom k policejním reformám tereziánským ve Vídni z l. 1754 a 1776 (tu zavedeny rayony pod polic. dozorcí s polic. stráží) a konečně k zavedení policejních ředitelstev i podřízených komisařství za cís. Josefa r. 1783—85, spolu ke koncentraci veškeré policie v rukou vlastního původce reformních návrhů hr. Pergena, jemuž po krátké přestávce za Leopolda II. vrchní vedení policie cís. Františkem r. 1792 zase vráceno; odtud pak »policejní dvorní místo« trvalo do r. 1848.²⁾

Již to, co nám autor posud podal, je práce záslužná a nová, poněvadž v dosavadní literatuře najdou se pouze zprávy kusé. I když vykazuje některé nedostatky, zvláště po stránce právnícké a systematické, přece lze doufati,

¹⁾ V. str. 53, 58 a j. Co do výrazů: záležitosti domácí sc. vnitřní, str. 53; vážně = přísně (ernst) str. 82; »škodliví lidé«, landschädl. Leute sc. zemští škůdci či zhoubcí, str. 55; Rakousko místo Rakousy, str. 21; místo »dvorní« rady a kanceláře říkávali Čechové »dvorská«. Také ve Sborníku V. autor nedbá přesnosti; tak mluví: o bezpečnostní komisi 1720 u »místodržitelství« Víd. (místo zemské vlády), o těchže komisích v letech 50. u všech »gubernií« a k r. 1760 o radovi »gubern.«, ačkoli gubernia jsou pozdější; k r. 1773 a 1782 o »místodržiteli« dolnorakouském, ačkoli tu šlo o praesidenta zemské vlády; podobně i k r. 1791 a 1793 všechny chefy zemské nazývá »místodržiteli«.

²⁾ Hrabě Pergena r. 1782 byl zem. maršálkem a vládním praesidentem, neboli zemským chefem; místodržitelem neslul. Že nazýván ministrem, vulgo pak také policejním, nesluší, jak činí autor na str. 329. pozn. 33. a 336. pozn. 39., pokládati za následek diplomatické služby a někdejšího řízení státní kanceláře (kterou ani neřídil); nýbrž on nabyl titulu ministra (ev. »in innländ. Geschäften«) tím, že byl dříve členem státní rady panského stavu.

že v autoru hlásí se nová síla, jež dovede monograficky bádati a ve svém oboru vědeckými výsledky své historické práce časem se uplatnití. BR.

Václav Müller, Svobodníci. Pokus o monografii ze sociálních dějin českých 15. a 16. století. V Praze 1905.

Sociální dějiny naše neboli dějiny vývoje našeho společenského ústrojí dávno jsou předmětem úvah domácích i cizích právních historikův a sociologů. Po příkladu Palackého a Tomka mnozí i historikové — uvádíme aspoň, nechávajíce právní historiky stranou: Lipperta, Peiskra, Vacka, Jasinského, Wintra, Sedláčka, Kameníčka, Pekaře — věnovali pozornost sociálnímu a právnímu postavení jednotlivých tříd společenských u nás; ale není pochybnosti, že dalším přesným badáním a uveřejňováním nových pramenů mnoho nového světla v tomto oboru se nám ještě dostane. Za doklad může sloužiti přítomný spis, jenž je prací důkladnou, na samostatném též badání archiválním založenou, o střízlivé soudnosti spisovatele chvalitebné svědectví vydávající. Jedná netoliko o svobodnících, nýbrž i nápravnících, dvořácích, Chodech a Královácích a svobodných rychtářích, podáváje obraz právního a sociálního postavení těchto vrstev společenských ve dvou stoletích před r. 1620. Mnoho zajímavého a nového poskytují stati, jednající o příslušnosti soudní a správní ve věcech svobodníků, o jich právech a povinnostech a o vzniku knih svobodnických v deskách zemských. Dle autora rozhodoval od XV. století statek o svobodství a k jádru svobodníkův od starodávna trvajícím přistupovali noví svobodníci: následkem rozdělení svobodného statku, dávání odumřelých statků ve výsluhu neb výprosu, propouštění lidí poddaných na svobodu a koupí statku svobodnického neb jeho části osobou svobodnou na př. měšťanem. A zase menšil se počet svobodníků prodejem svobodství šlechtě neb duchovenstvu, dobrovolným neb nuceným přikazováním se svobodníků vrchnostem a konečně ztrátou jich svobody z trestu. O nápravnících soudí spisovatel, že byla to třída lidí jednak nižšího původu šlechtického, jednak nešlechtických osob svobodných neb i robotného stavu, která držela od světských a duchovních vrchností statky dědičně a volně za závazek osobních služeb. Oni seděli na právu jiného, majíce jinak nestejně postavení, takže jedni měnili se od XV. stol. v poddané, jiní stali se svobodníky, zniknuvše služeb a došedše zápisu statku do desk. Od nich málo prý se lišili dvořáci, kdežto Chodové a Králováci byli původně v poddanském poměru ke králi, ale vymohli si výkupem proměnu služeb v platy. Na Moravě k podobným výsledkům dospěl *Kubeš*, pojednávaje v zajímavém článku hlavně o manech neb nápravnících kláštera Třebíckého (Časop. Matice Mor. 1902, str. 201 násl.).

Co se českých knih svobodnických týče, soudí o nich autor, že byly založeny v l. 1614–1620. Neméně poučny jsou stati, v nichž spisovatel pojednává o právech svobodníků míti poddané, o jich právu honby, čižby, rybolovu a pálení uhlí, míti krčmy a vařiti pivo, jakož i o jich povinnostech platiti daně a konati roboty zemské. Spis zakončen je sedmi přílohami, z nichž nejdůležitější je soupis svobodnictva z r. 1550. Spisovatel nemíní sledovati další osudy svobodníků. Práce jeho pochází ze studií seminárních, za kterých měl přístup